

CONTRIBUȚII LA BIOGRAFIA LUI GEORGE ENESCU

IOSIF E. NAGHIU

N. Iorga spunea că românul e ctitor de așezăminte. Țăranul construiește o fântină, face o troiță, ca să știe urmașii că a existat. Boierii au ctitorit schituri și biserici. Domnii au ctitorit mănăstiri, au ajutat pe ortodocșii din Orientul Apropiat. Urmînd tradiția ctitorilor, N. Iorga a înființat așezămintele culturale de la Vălenii de Munte, a ctitorit Școala de la Fountennay au Roses și atîtea altele. Dar și mulți alți cărturari au acest spirit ctitoresc.

George Enescu e și el ctitor.

Despre Premiul de compoziție „George Enescu“ și despre Căminul studenților români de la Paris, două ctitorii ale lui George Enescu a scris bătrînul avocat Kivu Mitzu cîteva amintiri, pe care le-a donat bunului său prieten Gheorghe Lungulescu, învățător pensionar, care le-a donat Arhivelor Statului din Iași, spre veșnică păstrare, printre documentele de valoare, referitoare la genialul muzician George Enescu.

Manuscrisul 1993 de la Arhivele Statului din Iași se intitulează : *Geneza premiului de compoziție George Enescu*. A fost donat de învățătorul Gheorghe Lungulescu. Pe prima foaie citim : „Drept recunoștință pentru însemnările ce mi-a dat vechiul meu prieten G. Lungulescu, o serie de amintiri și simplă reamintirea unor momente pe care le uitaseam i le închin lui cu o deosebită evlavie și sinceră afecțiune. M. Kivu.

Amintiri despre George Enescu.

Am citit cu deosebită luare aminte cartea editată de Comitetul pentru cultură și artă a județului Botoșani „Gînduri închinare lui Enescu“. S-a reprodus în această carte tot ce marii scriitori cît și marii virtuozii ai muzicii, au gîndit și au exprimat despre recunoscutul talent muzical a lui Enescu. S-a scos în evidență cu o deosebită măiestrie cum el s-a dăruit muzicii din cea mai fragedă copilărie pînă în ultima clipă a vieții. S-a descris marele lui talent de a cînta la vioară cît și la pian, s-a arătat interpretarea unică ce el dădea operelor lui Bach. Toți au recunoscut pe lîngă geniul muzicii și prodigioasa sa memorie, care-i da posibilitatea nu numai să cînte orice operă, oricît de lungă, numai din gînd, dar și să poată conduce, tot numai din memorie, fără a se ghida vreodată de vreo partitură orchestrală, oricît de mare ar fi fost, sau oricît de grea ar fi fost opera ce avea să fie cîntată. Interpretarea ce el o dădea marilor opere

era de o extensitate și de un colorit nemaiauzit, atît ca amployare cît și ca delicatete. Dar geniul lui muzical nu se mărginea numai la modul cum cînta el personal, sau cum dirija orchestra, ci se manifesta mai intens în propriile-i sonete și simfonii ce a compus, în care el a știut să traducă în muzică toate însușirile poporului român, de a-și exprima în cînt atît suferințele ce a avut de îndurat în trecutul său cît și durerile de care era cuprins, cînd era alungat de dușmani din cuibul său și era nevoit să ia drumul pribegiei, ascunzîndu-se în întunecatele văi ale munților. Mai presus însă de orice inchipuiri, el s-a manifestat în capodopera ce a compus, în care a intrupat drama omului în luptă cu destinul, „Oedip“, în care geniul său a putut replica o vibrantă intensitate *omul e mai puternic decît destinul*. La această operă el a lucrat timp de 10 ani, fiind stăpînit tot timpul de o răbdare titanică și de o modestie care era pavada celebrității sale, căci n-a fost nicicînd îndemnat de a-și da la lumină nici de a-i fi adus ultima corectură, ca să poată deveni imun pentru orice laudă ce i s-ar fi putut aduce. Însă Enescu nu era numai un geniu al muzicii, deoarece înlăuntrul lui vibra un suflet plin de o patriotică generozitate. Și asemenea acestei deosebite calități a sufletului lui s-a trecut cu vederea și n-a fost scoasă în evidență nici de acei ce s-au trudit a-l descrie complet. S-a arătat, fără a se insista însă de ajuns, asupra premiului național de muzică, înființat de el în 1912, pentru cea mai bună lucrare de compoziție muzicală, produsă în fiecare an, prin concerte date în marile orașe ale României, în scopul înființării acestui premiu. Însă n-a trecut sub tăcere un alt act de netăgăduit : patriotismul înfăptuit de el în 1910 : înființarea la Paris a căminului pentru studenții români. Iată pe larg faptele care evidențiază această patriotică însușire a lui Enescu, în a cărui ființă era născută vraja geniului muzicii.

Eu l-am cunoscut pe Enescu în 1909 cînd m-am dus la Dorohoi, la sora mea ce era măritată cu avocatul Alexandru Stoianovici, care locuia atunci în chiar casa care este astăzi Muzeul George Enescu. Și acolo, i-am fost prezentat și l-am auzit cîntînd, rămînînd în admirațiunea modului excepțional de felul cum a cîntat. Cînd ulterior am aflat că la 1 martie 1912 va da un concert la Craiova, m-am dus să-l ascult, însoțit de prietenii mei Pompiliu Boteanu și Mișu Macovei, care-l cunoșteau și ei de la Paris. După concert l-am rugat cu toții, împreună și cu Gr. Drăgoescu și el alt pasionat admirator al lui Enescu, să mergem la restaurantul Minerva.

Aici Enescu ne-a făcut cunoscut că beneficiul concertului din seara aceia, va forma un prim fond la care va adăuga și beneficiile altor concerte ce va mai da în țară, pentru a institui Premiul Național pentru cea mai bună compoziție muzicală, ce se va acorda românilor cu începere de la 1 septembrie 1913. Pompiliu Băbeanu, entuziasmat, ca și scos din minți de mărturisirea ce ne făcuse Enescu, a toastat imediat pentru Enescu încredințîndu-l nu numai de întreaga noastră sollicitudine, dar și de înalta prețuire ce i se cuvine, nu numai pentru pasiunea cu care a cîntat în acea seară, transpunîndu-ne pe toți într-o stare de extaz, dar și pentru înaltul său simț patriotic de care da acum o a doua dovadă,

prin înființarea Premiului Național pentru cea mai bună compoziție a românilor. Și a continuat a explica de ce socotește că acest gest al lui Enescu, este de un înalt simț patriotic, arătînd că prin înființarea acestui premiu vor fi stimulați și compozitorii români să compună, ridicînd prin asta odată mai mult, prestigiul muzicii românești, a terminat arătînd că acest fapt exteriorizează tot mai mult, sufletul lui Enescu, în care vibrează continuu o patriotică generozitate.

Enescu ne-a mulțumit cu toată căldura pentru sentimentele ce i le manifestasem, de a căror sinceritate e convins, la care speră să se alătoreze și Statul român, el tinde numai la stimularea producției muzicale românești. Lucrările ce se vor prezenta — a adăugat el —, vor fi apreciate de o comisie compusă din: D. Dinicu, D. Kiriac, Th. Fuchs, A. Castaldi, N. Mărgăritescu și dînsul. Prin acest premiu se va încuraja atît muzica de cameră cît și cea de orchestră, arătînd că el socotește că „a compune e mai presus de orice, căci prin asta poți exprima cel mai sublim sentiment, care e intim: a interpreta e frumos, dar nu exprimă ceea ce simți în interiorul tău.

Mi-am permis atunci să-l rog pe P. Băbeanu să-mi explice de ce a spus că înființarea acestui premiu este *a doua faptă* de patriotică generozitate. La această întrebare, Băbeanu, foarte mirat, mi-a răspuns: cum nu știi că din inițiativa și prin stăruința lui Enescu s-a înființat la 1910 la Paris, căminul studenților români? I-am răspuns că nu cunoșteam acest fapt. Atunci George Enescu mi-a povestit cum la 24 ianuarie 1910, cu ocazia comemorării sărbătorești a Unirii Principatelor Române ce s-a făcut la capela română din Paris, Rue Saint Jean de Beauvais, așa cum s-a hotărît cu un an mai înainte, de acord cu arhimandritul Chesarie Stephano, fost director al semînarului din Roma și numit în acest post prin stăruința fiicei lui Mihail Kogălniceanu, Doamna Lucia Bogdan, atunci a făcut cunoștință cu Gr. Drăgoescu, P. Băbeanu și M. Macovei, care la această comunicare obișnuiau — ca în fiecare an de altfel — să dea toți trei laolaltă cite un costum la 24 studenți români lipsiți de mijloace, a căror situație mizeră, constituia o grea problemă morală. Într-adevăr, în urma răscoalelor țărănești din 1907 nu se mai acordă nici o bursă studenților săraci, dar merituoși, care ar fi voit să-și ia doctoratul la Paris, decît pe cale politică. În această situație, ne-am gîndit atunci că singurul mijloc de a veni în ajutorul acestor studenți români de a învăța la Paris, era să le înființeze un cămin. În acest scop, ne povestea G. Enescu, cum eu mă găseam în raporturi foarte bune cu ministrul plenipotențiar al României de la Paris, Al. Lahovary, am intervenit pe lîngă el cu rugămîntea să ne dea tot sprijinul său, pentru a nu ne fi izbit de destrucționismul sectar al politicianismului din țară. La rugămîntea ce i-am adresat nu numai că a fost satisfăcut, dar a donat imediat fondul necesar pentru închirierea imobilului. Cu acest fond s-a închiriat imediat imobilul din Rue Francois I-er și la etajul întîii s-a instalat dormitorul căminului. Pe lîngă aceasta ministrul Lahovary a mai donat și întreaga sa bibliotecă, compusă din 4 000 de volume pe care le-a inventariat imediat. P. Băbeanu, Marchiza de Belley, născută Bibescu a donat întreaga veselă, pe cînd noi, ceilalți, am contribuit de s-a putut

înzestra cu cele necesare acest cămin. Printre cei ce ne-au ajutat a fost și sculptorul C. Brîncuși, Th. Palady și Eduardo de Mex. Și astfel am putut și noi să fim alături de cehi, care, deși nu mai aveau statul lor, dar setea de cultură și de independență, era la ei mai puternică decât despotismul habsburgic și se înfățișează în chiar inima Parisului, cu fundația lor, căreia îi dase numele marelui compozitor Bedrich Smetana. Ceva mai mult, cehii expatriați peste ocean au contribuit cu toții și au constituit un fond din care se dădeau burse fiilor talentați ai poporului ceh. Acest cămin al studenților români a fost inaugurat în luna aprilie a aceluiași an. Cu ocazia inaugurării au luat parte profesorul Levaditi, Eduard de Max, C. Brîncuși, Th. Palady, Ștefan Popescu, Marchiza Bellay și Doamna Pillat. Eu l-am rugat, mi-a adăugat Enescu, pe Băbescu, — în semn de deosebită prețuire a talentului său muzical și a căldurii cu care cânta la vioară, — care fusese și unul din inițiatorii înființării acestui cămin, să cânte Sonata VI de Häendel, iar eu l-am acompaniat la pian.

Aceste declarații ale lui Enescu m-au mișcat atât de mult încît mi-a stîrnit și mie dorul de a-i arăta cît de vibrantă e prețuirea ce i-o purtăm pentru toate aceste fapte ale lui, de un înalt patriotism, care se datoresc geniului său muzical. Mi-aduc aminte că printre altele i-am spus că și alte genii muzicale au avut daruri supraomenești, dar niciunul nu a avut înrînsul cele două fenomenale calități ale sale : prodigioasa sa memorie și gândul de a face cunoscut omenirii întreg harul poporului român, anonim, de a traduce în istorie întreaga sa istorie, cu toate suferințele ce a avut în trecutul său. În sfîrșit, dorind ca rostul său să poată suscita cît mai mulți adepți, care să-i poată călca pe urmele sale, spre gloria României. George Enescu mi-a mulțumit pentru cuvintele mele și m-a încredințat de sentimentele lui de bunăvoință ce mi le acordă cu multă dărnicie. Și cu aceasta s-a încheiat seara de martie 1912 ce am petrecut-o împreună. L-am mai văzut pe Enescu în următoarele împrejurări : La 15 februarie 1914 cînd a dat un concert la Lugoj. Aci m-am dus să-l ascult însoțit pe lîngă cei doi prieteni Băbescu și Macovei și de profesorul Ioan St. Paulian, care era bun prieten cu Vidu. Drumul de la Severin la Lugoj l-am făcut cu mașina mea. La 9 februarie 1915 cînd Enescu a concertat la Turnu Severin, iar a doua zi la Craiova, unde l-am dus eu cu mașina mea și pe el și pe Fuchs, cel ce îl acompania. După aceea l-am mai revăzut abia în 15 mai 1917 cu ocazia concertului ce l-a dat la Dorohoi. Eu fusesem trimis din aprilie 1917 la Dorohoi, de către Marele Cartier General cu grupul de camioane ce îl comandam cu misiunea de a transporta la gările din județ, întreaga recoltă de grâu, aflată în mîinile marilor proprietari și care era necesară pentru întreținerea pe front a Armatei a I-a. Cu acea ocazie Enescu m-a întrebat dacă în Dorohoi se găsește vreun spital cu răniți, căci ar vrea să se ducă să le cînte și lor. I-am răspuns că nu era niciunul, la care Enescu a manifestat un mare regret. Era în obiceiul său de a se duce nu numai să cînte răniților, dar să-i și îmbărbăteze cu graiul său, așa cum dealtfel a făcut-o și în februarie 1918, cînd a petrecut o noapte întreagă la „Sanatoriul

Carpați“ al Armatei a doua de la Piatra Neamț. De astă dată nu numai că le-a cîntat la vioară nenumărate cîntece, dar i-a încurajat și cu glasul său plin de adîncă duiosie, încercînd să le ridice moralul zdruncinat de evenimentele din acel timp (se încheiase pacea separată de la București cu germanii). Prietenul meu C. Lungulescu a descris într-un articol într-o frumoasă lumină acest gest de cald patriotism al neîntrecutului fiu și geniu al României. Articolul a fost citit chiar de Enescu și a rămas profund emoționat cerînd să nu se uite cînd va face biografia sa, să citească și acest fapt. Ultima oară cînd am avut norocul să-l văd și să-l ascult pe Enescu a fost la 14 februarie 1927 cînd a dat un concert la Tr. Severin. Atunci lumea care a venit să-l asculte a fost atît de multă, încît n-aveam loc în Sala Teatrului din Turnu Severin, unde se ținea concertul. Din această cauză n-a putut pătrunde în sală nici un elev de liceu, care voiau și ei să-l asculte și să-l ovaționeze.. L-au așteptat însă pînă la terminarea concertului, cînd l-au ovaționat. G. Enescu mișcat de acest gest al tinerilor, a hotărît să le cînte numai lor. Într-adevăr a doua zi toți elevii liceului au fost strînși în sala de gimnastică a liceului, unde la ora 12 a venit Enescu și le-a cîntat numai lor pînă la ora 16. Entuziasmul elevilor a fost delirant. Așa știa Enescu să se dăruiască celor ce ardeau de dorul de a-l asculta. Astăzi cunoscînd integritatea geniului enescian sînt înclinat de a ierta această trecătoare uitare a acestor calități de mare român a lui Enescu. Căci pentru toți cei care l-au cunoscut pe Enescu și după 1937, cînd a ieșit la iveală supergeniala sa operă *Oedip*, era foarte natural să fie fascinați de acesta, pentru a lăsa într-o cvasi-umbră celelalte calități, subjuogați și mai aparent de entuziasmul de care erau cuprinși, ascultînd și căutînd să înțeleagă întreaga sa supranaturală întrupare a genialității printr-o înțelepciune inaccesibilă nouă, muritorilor de rînd. Împlinindu-mi acest dor care clocotea în sufletul meu de a da în vileag aceste amintiri, simt o mare satisfacție sufletească, că am putut arăta și această mare calitate de patriot a genialului Enescu. Din perspectiva a mai bine de o jumătate de secol cu care privesc azi aceste amintiri, se cuvine fără îndoială și neapărat să aduc un cuvînt de prea mărită laudă Comitetului Central al Partidului Comunist Român, care a știut să înțeleagă și să preamărească gestul patriotic, al genialului Enescu. El i-a dat amploare plină de strălucire, făcînd să fie cunoscută din 3 în 3 ani prin Festivalul George Enescu, care se ține la București. E fără îndoială că și renumita amabilitate a românilor, ca și renumele geniului lui George Enescu și nesfîrșita strălucire ce se dă acestei solemnități, atrage regulat, din toate colțurile lumii, atît pe marii și îndrăgostiții de armonie, pe care ei acolo pot s-o respire din plin și cu deosebit entuziasm.

31 iulie 1971

M. Kivu
avocat pensionar

Din cele 8 file pe care le-am reprodus, urmează texte scrise de învățătorul pensionar Gheorghe Lungulescu, prieten cu Mitzu Kivu. Reproducem cîteva rînduri: „Avocatul Mitzu Kivu cunoscuse pe George Enescu încă din 1903 la Dorohoi în familia sorei sale, căsătorită cu avo-

catul Alexandru Stoianovici, care locuiau în casa devenită acum Muzeul George Enescu. Peste nouă ani aflînd că va da un concert la Craiova, la 4 martie 1912 s-a dus de la Turnu Severin la Craiova, ca să-l asculte, însoțit de prietenii săi severineni, Pompiliu Băbeanu și Mihail Macovei care-l cunoscuseră la Paris". Gheorghe Lungulescu a mai adăugat la frumosul manuscris pe care l-a donat Arhivelor Statului din Iași vederi din Craiova, fotografia comiteului profesoral pentru ridicarea monumentului lui Ioan Maiorescu format din :

1) Dumitru Brănescu 2) Nicolae Bănescu 3) I. N. Marinescu 4) Vasile Michăilescu , apoi o copie de pe scrisoarea lui N. Andrei fost director al liceului din Craiova, în legătură cu societatea „Ioan Maiorescu“ iar ca anexă este o scrisoare a lui I. M. Marinescu, fost profesor la Universitatea din Iași din 11 noiembrie 1961, scrisă cu mult umor.

Gheorghe Lungulescu are meritul de a fi adunat în acest manuscris multe lucruri importante. Partea referitoare la George Enescu am citit-o acum ca o mărturie documentară. Amintirile despre oamenii mari sînt totdeauna izvoare biografice importante. Mitzu Kivu a scris tot ce a crezut că este important și ne-a făcut un serviciu, pentru că din paginile pe care ni le-a lăsat, aflăm unele lucruri noi despre George Enescu.